

ad Decentium cap. 8. Septima, ut singulis diebus jejuniorum venirent ad ecclesiam, et capita submitterent Sacerdotibus, qui eis manus imponerent, et pro eis orarent: ut monet Concilium IV. Carthaginense can. 80. Octava, ut mortuos sepelirent: ex eodem Concilio can. 81. Nona, ut diebus Dominicis, et tempore Paschali, cum Fideles stantes orabant, ipsi genua flecterent ad orandum;

ex eodem Concilio can. 82. Decima, ut non irent ad balnea, neque ad convivia, et invitati recusarent, ut indicat Paclanus in sua Paranesi ad Penitentiam: sed jejuniis; et orationi, sveco et cineri incubantes, assidue operam darent, ut Tertullianus in lib. de Penitentia, et Ambrosius ad Virginem corruptam, cap. 8. et alii omnes passim testantur.

CONTROVERSIARUM

DE PŒNITENTIA

LIBER SECUNDUS

QUI EST DE CONTRITIONE.

De Penitentiae partibus, Contritione, Confessione, et Satisfactione disputari, a Contritione, ut rectus ordo postulat, initium faciemus: de qua Penitentiae parte duabus de causis pauca dicenda essent. *Primum*, quod multa, quae de Contritione hoc loco dici possent, commodius in disputatione de justificatione disputari posse videntur. *Deinde*, quod Lutherani jam pene recesserint ab illis erroribus, quos initio de Contritione Lutherus docuerat. Certe Martinus Kennitius in II. par. Examini Tridentini Concilii cap. IV. de Penitentia, fere admittit omnia, quae in eodem Concilio de Contritione definita sunt: sed quoniam eas Concilii definitiones, adversus antiquos Lutheri errores constitutas esse non ignorabat, ne Lutherum tam aperte damnare, et etiam ne nihil dicere videretur, variis calumniis et mendaciis doctrinam Concilii perperam interpretando, odiosam reddere conatus est. Eas calumnias et mendacia jam supra notavimus, et quantum necesse videbatur, abstersimus, in primo libro cap. VI.

Cæterum, ne opus hoc nostrum imperfectum relinquamus, operæ pretium esse duximus, doctrinam Ecclesiae Catholicae in medium afferre, et quae vel Lutherus objecit olim, vel nunc ejus discipuli adversus eam objiciunt, breviter refutare.

commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Alterum, Contritionem lapsis semper fuisse necessariam ad veniam obtinendam. Tertium, post Baptismum debere esse conjunctam cum fiducia divinae misericordiae, et cum voto præstandi cætera, quae ad Sacramentum Penitentiae requiruntur. Quartum, Contritionem charitate formatam reconciliare hominem, etiam antequam Sacramentum acta percipiatur. Quintum, Contritionem imperfectam, quae attritio dici solet, quae ex metu gehennae concipitur: si volun-

CAPUT PRIMUM.

Proponitur doctrina Catholica.

Igitur Tridentinum Concilium sess. 14. cap. 4. septem capita de Contritione proponit, quae apud Catholicos omnes certissima esse debent. Primum est, Contritionem esse dolorem animi, ac detestationem de peccato

tatem peccandi excludat, et cum spe veniæ sit conjuncta, non solum non facere hominem magis peccatorem, sed esse donum Spiritus sancti, et utilem ad justificationem. Sextum, Attritionem sine Sacramento, quod reipsa percipiatur, non posse per se ad reconciliationem peccatorem perducere, eum tamen ad gratiam in Sacramento suscipiendam disponere. Septimum, Contritionem non esse coactam, et extortam, sed liberam, et voluntariam.

Ex his capitibus habemus, quid sit Contritio, quæ ejus necessitas, quæ species, quibus effectus: sunt autem de his omnibus controversiæ decem. Prima, An Contritio sit actus bonus, et liber, et num ad legem, an ad Evangelium pertineat. Secunda, An sit actus solius liberi arbitrii. Tertia, An includat odium, ac detestationem peccati præteriti. Quarta, An includat propositum bene vivendi. Quinta, An sit necessaria ad justificationem. Sexta, An summum dolorem exigat. Septima, An vim habeat peccatorem Deo reconciliandi. Octava, An ante Absolutionem Sacerdotis. Nona, An peccata omnia deleat. Decima, An attritio sit donum Dei.

CAPUT II.

Contritionem esse actionem bonam, et liberam atque ad Evangelium pertinentem.

Ut a prima questione principium faciamus, sciendum est, magnam partem Lutheranorum, in ea sententiâ esse, ut Contritio nihil sit aliud, nisi terror quidam conceptus ex consideratione peccatorum, et supplicii, quæ divina lex peccatoribus comminatur. Cui dogmati tria veluti paradoxa adjungunt. Primum, Contritionem non esse liberam, sed coactam, et extortam; imo non esse actionem, sed meram passionem: non enim homo se ipse conterit, ut ipsi dicunt, sed Deus est qui eum conterit malleo legis, et minarum. Secundum, Contritionem ad legem, non ad Evangelium pertinere; lex enim est, quæ supplicia comminando terret, Evangelium autem Christum offerendo consolatur: proinde Penitentia, quæ Contritio, et Fide (ut ipsi loquuntur) constat, partim a Lege, partim ab Evangelio pendet. Tertium, Contritionem non modo non esse opus bonum, sed etiam

hominem omni bono opere spoliare; et peccatis ac maledictionibus replere, et eo modo mortificare, atque occidere, ut deinde per fidem vivificetur, et resurgat, ac bonis omnibus repleatur.

Lutherus in prima disputatione contra antinomios, propositione 2. scribit, Contritionem esse tactum, et sensum legis in conscientia: et propositione 30. scribit, esse afflictionem, ac passionem, quam conscientia pati cogitur, etiamsi nolit. In articulis quoque Smalchaldicis, tit. de Penitentia, dicit Contritionem non esse activam sed passivam; et comparat legem fulmini prostrerenti, et citat verba illa Hierem. 23: « Verba mea sunt quasi malleus conterens petras. »

Eandem sententiam acriter teneant Joannes Wigandus, et alii rigidi Lutherani, ut intelligi potest ex Colloquio Altemburgensi: nam in collatione 4. ubi respondent rigidi Lutherani ad tertium scriptum Wirtembergensium, sive mollium, et (ut in eo colloquio nominantur) Electoralium Lutheranorum, in argumento 21. hæc verba habentur: « Tam lex, quam Evangelium, ad conversionis doctrinam pertinent; quæ tamen confundenda non sunt. Lex quidem ad Contritionem pertinet, Rom. 3, sed Evangelium ad secundam partem conversionis, nempe ad Fidem, referendum est. » Et infra: « Contritio non est opus nostrum, est potius passio nostra, qua conterimur, et concutimur. » Et infra: « Nos passivi tantum sumus, nos nihil agimus, sed patimur: ipse Deus nos conterit, non ipsi nos. » Et infra: « Proprietates Contritionis sunt, hominem vel pertinacem, vel hypericam, exuere et expoliare ab omnibus suis bonis operibus, eumque replere innumerabilibus peccatis, hoc est, cognitione peccatorum, concutere eum timore, tremore, horrore. » Et infra: « Manifestum igitur est, legem ad Contritionem pertinere, Contritionem autem non privare omnibus operibus bonis coram Deo in negotio salutis; et peccatis, atque maledictione nos replere. »

Ad eandem sententiam accedere videtur Kemnitius, qui in 2. parte Examinis Tridentini Concilii cap. 3. de Penitentia pag. 942. et 943. docet, Contritionem ad legem pertinere, Fidem ad Evangelium. Et cap. iv. pag. 953. scribit, Contritionem non esse opus liberi arbitrii, eum Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, et cogitatum, illam in nobis excitet, inchoet, operetur, et efficiat. Idem scribit, Contritionem, nisi ac-

cedat Fides, quæ statuat nobis remitti peccata propter Filium Dei; esse fugam Dei, et fremitum adversus Deum, quibus tandem ruitur in aeternum exitium. Hæc ille.

Contra autem sentiunt, Contritionem esse opus bonum, et nostram actionem, et ad Evangelium pertinere, Lutherani molles, et ad Colloquio Altemburgensi citato, ubi ponitur responsio Electoralium Theologorum ad quartum scriptum Saxoniorum: cum quibus etiam Calvinus sentit lib. iii. Institut. cap. iii. §. 20. Et hæc est verior sententia, et omnium Catholicorum: ut autem facilius, et clarius veritas comprobetur, subjiciam aliquot propositiones.

Prima propositio: « Contritio non est terror ex minis legis conceptus. » Hæc propositio probata est in libro superiore cap. xix. et sane præter argumenta eo loco adducta, nomina ipsa, et metaphora unde sumpta sunt ea nomina, satis aperte docent, aliud esse, terri et contremiscere, aliud vero, conterri, molliiri, et scindi. Potest enim re integra et dura commoveri, et tremere: at non potest dura simul et mollis, integra et scissa seu contrita permanere. Quemadmodum autem cum lapidea moles ita conteritur, ut in pulverem redigatur, duritiam et tumorem deponit, ut jam flecti et formari se facile sinat ad artificis arbitrium, sic etiam cor peccatoris durum ac tumidum, Dei legibus, et imperio resistens, per Contritionem molliitur, humiliatur, legi Dei subditur, pristinam suam duritiam et tumorem deponit. Et ideo in Scripturis idem est, cor contritum, et cor carneum: Deus enim quasi malleo conterit petras, ut dicitur Hier. 23. quando auferit cor lapideum, et donat cor carneum, juxta Ezechielem cap. ii. ut exponit Hieronymus in commentario Hieremias ad cap. xxxii.

Rursus fere semper humilitas cum contritione conjungitur, ut Psalm. xxxiii. 19: *Prope est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabuntur.* In quem locum Basiliius, et Augustinus, pro tribulato, contrito legunt, et cor contritum, cor humile esse dicunt, quia sequitur in Psalmo: *Et humiles spiritu salvabuntur.* Sic etiam in Psalm. l. 19: *Cor contritum, et humiliatum Deus non despicies.* Quem locum tractans Chrysostomus hom. 9. in epistol. ad Hebr. docet Contritionem sine humilitate esse non posse. Cum igitur Contritio duritiam et tu-

morem, ac proinde peccati affectum, secum non patiatur, dubitari non potest, quin aliud sit Contritio, aliud simplex terror. Siquidem terrores in corde duro, et superbo esse possunt, ut perspicuum est in primis de Satana et angelis ejus, qui credunt, et contremiscunt, Jacobi ii. et tamen nec peccatum suum oderunt, nec tumorem aut obstinationem ullam deponunt. Planum est etiam de Felice illo Syriæ præside, qui audiens Paulum de futuro judicio disputantem, non levem terrorem concepit, ut scribit S. Lucas Actor. 24, nec tamen Contritionem habuisse dici potest, cum retinuerit cor lapideum, et nec infidelitatem, nec cætera sua peccata dimiserit.

Deinde, Scriptura Contritioni tantam vim tribuit, ut David dicat: *Cor contritum et humiliatum Deus non despicies.* Psalm. l. 19. et Dominus apud Isaiam: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos?* Isai. lxxvi. 2. et quod supra citavimus: *Prope est Dominus iis, qui tribulato, id est, contrito, sunt corde,* Psal. xxxiii. 19. Quis autem credat, terrores illos, qui in hominibus impiis, et in ipsis demonibus esse queant, a Deo non posse despici, et super eos, qui ita terrentur, semper Dominum clementer aspiciere, ac prope esse Deum his, qui supplicia et tormenta sicut timent, ut interim peccata non deserant?

Denique Scripturæ divinæ, et sancti etiam Patres cum describunt veram animi contritionem, non solos pavores, et terrores, sed genitum, lacrymas, suspiria, dolentis animi et peccata detestantis, nobis proponunt.

Secunda propositio: « Contritio non est passio, sed actio, et ea libera, non coacta. » Hæc propositio adversus eosdem Lutheranos nullo negotio confirmari potest. Nam in primis extant apertissima præcepta divina de Contritione. Joelis ii. 13: *Scindite corda vestra.* Matth. iii. 2: *Penitentiam agite.* Actor. xvii. 30: *Nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique Penitentiam agant.* At ridiculum est, ad passionem coactam, et non potius ad liberam actionem, ejusmodi præcepta referre. Quorsum enim imperentur ea quæ non sunt in nostra potestate, et quæ velimus, nolimus, tolerare cogimur? quis nisi amens, hortaretur aliquem, ut fulmine de celo cadente aut leone sibi occurrente, paveret?

Deinde Contritio gratissimum Deo sacrificium est, ut ex Psalm. lvi. supra ostendi-

mus; et oculos Domini ad se trahit, ut ex cap. LXVI. Isaië intelligi potest, et promissionem habet misericordiam, et gratiam, ut Scripturam passim testantur. At passio coacta nihil habet, unde placeat Deo, ut notum est: Contritio igitur non mera passio, sed actio, eaque voluntaria ac libera esse debet.

Denique non alia de causa Contritionem adversarii passionem esse volunt, et extortam, atque coactam, nisi quia sibi persuaserunt, Contritionem nihil esse aliud, nisi terrores illos ex minis præceptorum conceptos: neque enim fieri posse videtur, ut menti obijciatur peccatum proprium, et simul ira Dei in peccatores, et supplicia eterna peccatoribus præparata, quæ terror et pavor ingens hominem ista cogitantem invadat. At qui iam satis ostendimus, longe aliud esse Contritionem, quam istos terrores. Et licet etiam terrores isti Contritio dici possent, adhuc tamen non coacti, sed liberi dici debent: nam supplicia ista, quæ Deus peccatoribus comminatur, non ut præsentia, et visibilia obijciuntur oculis, sed ut futura, absentia, invisibilia, obijciuntur menti. Proinde nisi quis serio animum applicet ad ea cogitanda, non facile commovetur: applicare autem animum ad ea, vel ab eis eundem animum avocare, in nostra potestate est. Quocirca plurimi conciones audiunt, et libros sacros legunt, qui tamen non extimescunt: et Dominus ipse, cum per Prophetas, tum per se ipse, ad hunc timorem hortatur, quod sane non faceret, si timere, vel non timere, in potestate nostra non esset. Ecclesiast. XII. 13: *Time Deum, et mandata ejus observa.* Ecclesiast. VII. 31: *In tota anima tua time Dominum.* Psalm. XXXIII. 10: *Time Dominum omnes sancti ejus.* Luc. XII. 5: *Time eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc time.*

Sed unum est argumentum, quod et Lutherus, et Lutherani passim obijciunt. Hieremie XXIII. 28, 29: *Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, et quasi malleus conterens petras? certe ignis violenter comburit, quicquid illi obijciatur; et malleus petras conterit, sine ulla ipsarum cooperatione.*

At facilis responsio est. Nam, ut S. Hieronymus in commentario loci hujus admonet, comparat Dominus verba sua cum verbis falsorum Prophetarum, atque in eo discri-

men ponit: quod illi prædicarent ea, quæ auditoribus placebant, quæque eis nihil prodesset poterant, cum essent vana, et falsa; unde etiam paleas nominat, quæ medullam non habent, neque alere et satiare possunt; ipse vero per Prophetas suos, flagella, et supplicia imminentiâ nuntiaret, et non dulcia, sed utilia concionaretur, quæ vim habebant ad Penitentiam commovendi. Itaque Dominus verba sua, triticum, ignem, et malleum appellavit: triticum, quod utilia, et solida essent; ignem, quod acriter pungerent, ac pudore afficerent auditores; malleum, quod ad conterenda et humilianda corda non parum valeret. Proinde metaphora ignis et mallei, non ad tollendam hominum cooperationem, sed ad efficaciam prædicationis prophetice indicandam, atque ad eam, a somniis et falsis prophetationibus Pseudoprophetarum distinguendam, referenda est. Alioqui, sicut ipse Dominus dicitur verbo suo quasi malleo petras conterere, quia Contritionem in nobis, partim interna gratiæ aspiratione, partim externa prædicatione operatur: sic etiam dicuntur homines corda sua conterere, quia divina operationi per liberum cooperantur arbitrium. Sic enim legit Augustinus in Psalm. XXXIII. 19: *Juxta est Dominus is, qui obriverunt cor, pro eo quod nostra editio habet: Prope est Dominus his, qui tribulato sunt corde.* Et perspicue Joëlis II. 13, Dominus clamat: *Scindite corda vestra.* Et sicut Ezechiel. XXXVI. 26, Dominus ait: *Dabo vobis cor novum, et spiritum novum, sic etiam ait Ezechiel. XVIII. 31: Facite vobis cor novum, et spiritum novum.* Et sicut Michæ VII. 19, legimus: *Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra, sic etiam legimus Ezechiel XVIII. 31: Projicite ad vobis omnes prævaricationes vestras.* Et quemadmodum nos Deum oramus: *Converte nos Deus salutaris noster,* Psalm. LXXXIV. 5, sic ille vicissim postulat a nobis: *Convertimini, et agite Penitentiam,* Ezechiel. XVIII. 30.

Quare cum et Deus conterat corda nostra, et nobis imperet ut ea scindamus, et conteramus; cum det nobis cor novum, et velit, ut nos ipsi nobis faciamus cor novum, cum projiciat peccata nostra, et nobis, ut ea projiciamus, mandet; cum nos ipse convertat, et Penitentiam nobis inspiret, et simul, ut convertamur, et Penitentiam agamus, jubet; nulla remanet dubitatio, quin ad Contritionem nostram vere cooperemur, et sit

Contritio non mera passio, sed etiam actio eaque voluntaria, ac libera.

Tertia propositio: *« Contritio ad Evangelium maxime pertinet. »* Hæc est adversus eosdem Lutheranos, et probatur primo ex vaticinio Ezechielis cap. XI et XXXI. ubi Dominus pollicetur filiis Testamenti novi, spiritum novum, et cor carneum pro corde lapideo: idem enim est, cor lapideum et cor durum: idem etiam cor carneum et cor contritum, ut S. Hieronymus docet in illud Hier. XXIII: *Quasi malleus conterens petram* (1).

Secundo id probatur. Nam Christus auctor Evangelii, Contritionem prædicavit cum diceret *Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum.* Matth. IV. et rursus: *Non veni, inquit, vocare justos, sed peccatores ad Penitentiam,* Luc. V (2). Apostoli quoque a Christo missi ad evangelizandum, exeuntes prædicabant, ut Penitentiam agerent, Marc. 6. Et rursus post resurrectionem suam explicans Christus Lucæ ultim. quod Evangelium prædicandum esset in nomine suo: *Oporet, prædicari Penitentiam, et remissionem peccatorum, in omnes Gentes,* Luc. XXIV. Petrus dicit Christum exaltatum a Patre, ad dandam Penitentiam Israeli. Actor. XI: *Ergo et Gentibus Penitentiam dedit Deus ad vitam.* Actor. XVII: *Et tempora quidem hujus ignorantiam despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique Penitentiam agant* (3). Actorum XX. Paulus prædicasse dicit Judæis atque Gentilibus Penitentiam in Deum, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum: et cap. XXVI. iterum affirmat se prædicasse, ut Penitentiam agerent, et converterentur ad Deum, digna Penentiæ opera facientes. Ac ne omnia prosequamur, plena sunt volumina Evangelica et Apostolica testimoniis. Quare nisi a Penitentia Contritionem excludere velint, aut Christum et Apostolos non Evangelii, sed legis veteris prædicatores faciant, non possunt ullo modo negare, quin Contritio ad Evangelium proprie pertineat.

Præterea lex vetus, ut a nova distinguitur, non habet promissionem gratiæ, neque ejus opera Deo sunt grata. Nam si ex lege esset justitia: *Christus gratis mortuus esset* ait Apostolus Gal. II. et, *Qui operatur,* nimirum

sine gratia, quæ propria est Testamenti novi, *habet gloriam, sed non apud Deum,* Roman. IV. et, *Idoneos nos fecit ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritu: littera enim occidit, spiritus vivificat.* II Cor. III. (4) ubi littera legis sine spiritu Evangelii, tantum abest, ut vitam afferre dicatur, ut etiam dicatur occidere. At Contritio Deo gratissima est, et gratiæ, ac vitæ promissionem habet. *Sacrificium Deo spiritu contribulatus.* Psalm. 50: *Sacrificium autem ideo nominatur, quia instar sacrificii Deo grata et accepta Contritio est.* Item in eodem Psalmô: *Cor contritum et humiliatum Deus non despiciet.* Et Isai. LXVI. *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, et contritum spiritu?* Et Deut. IV. *Invenies eum, si quaeris in toto corde tuo, et in tota tribulatione animæ tuæ.* Et Ezechiel. XVIII. *Si impius egerit Penitentiam etc. vita vivet* (5). Cum igitur habeat Contritio, sive Penitentia, quæ potissimum in Contritione consistit, promissionem gratiæ, et vitæ; sine dubitatione ad Evangelium potius, quam ad legem pertinere dicenda est.

Denique si ulla ratio esset, cur Contritio ad legem rejicienda videretur; ea potissimum esset, quia proprium legis est terrere, ut Evangelii proprium est consolari. At jam ostendimus, Contritionem non esse terrorem a lege incussum. Et præterea neque illud est verum, Evangelii propriam esse consolationem, non autem minas: siquidem Evangelium, ut mirifice consolatur obedientes, et fideles, ita vehementer inobedientes, et infideles extertet. Sic enim de Christo Joannes concionatur: *Cujus ventilabrum in manu ejus, et permundabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum: paleas autem comburet igni inextinguibili.* Matth. III. (6) et ipse Dominus nonne passim Matth. V. XIII. XXIV. et XXV. Marc. IX. Luc. XII. et alibi, minatur gehennam, ignem inextinguibilem, vermem qui non moritur, tenebras exteriores, stidorem dentium, supplicium sempiternum? Et quid est, quod Apostolus ait in ipso principio epistolæ ad Rom. *Non erubescam Evangelium, virtus enim Dei est, in salutem omni credenti, Judæo primum, et Græco, Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: justus autem ex fide vivit.* Revelatur enim

(1) Hier. XXIII. 29. — (2) Matth. IV. 17; Luc. V. 32. — (3) Luc. XXIV. 47; Act. XI. 18; Act. XVII. 30 — (4) Galat. II. 21; Rom. IV. 2; II Cor. III. 6. — (5) Psal. L. 19; Isai. LXVI. 2; Deut. IV. 20; Ezech. XVIII. 25 — (6) Matth. III. 12.

ira Dei de cælo super omnem impietatem, et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in justitia detinent? (1) Certe hoc loco perspicue Paulus docet, Evangelium continere non solum credendum salutem, sed etiam minas iræ Dei erga peccatores. Quare nulla omnino remanet dubitatio, quin Contritio ad Evangelium pertinere dicenda sit.

Quarta propositio: « Contritio non spoliat hominem bonis operibus; et peccatis, ac maledictionibus replet, sed contra potius, et ipsa est opus bonum, et a peccatis liberat, et bona opera, ac benedictiones adducit. » Hæc propositio satis probabitur, si fundamenta adversariorum cognoscantur, et evertantur.

Duo sunt igitur fundamenta ipsorum. Unum, quia experientia testatur, eos, qui veram Contritionem peccatorum habent: seipsos contemnere, ac detestari, nihilque in se boni, sed multa mala agnoscere, atque ideo se indignos gratia, dignos odio, et supplicii iudicare. Alterum, quia terrores illos, quos ipsi contritionem vocant, antequam fides certa remissionis peccatorum accedat, nihil aliud esse volunt, nisi fugam Dei, fremitum adversus Deum, viam ad desperationem, atque exitium sempiternum.

Sed in utroque multum errant. Nam quod homo se bonis operibus vacuum, et peccatis onustum cernat, non est Contritionis effectus, sed partim humilitatis, partim discussionis, et cognitionis sui ipsius: Contritio vero, cognitionis non causa est, sed effectus. Non enim quia conteritur quis, ideo se peccatis plenum agnoscit, sed e contrario, quia se videt peccatis plurimis coopertum, ideo conteritur, angitur, dolet. Quemadmodum in rebus corporalibus, non ideo vulneribus ac morbis replemur, quia dolemus: sed quia vulneribus ac morbis nos plenos cernimus, ideo dolemus. Et facinorosi homines, non quia supplicii timent, et viso patibulo ac iudice, terrentur, ideo furtis, rapinis, homicidiis replentur; sed contra, ideo timent ac terrentur, quia furta, rapinas, homicidia suaverunt. Perperam igitur loquuntur adversarii, cum nos per Contritionem omnibus bonis operibus spoliari, et peccatis ac maledictionibus repleri affirmant.

Deinde, quod attinet ad alterum funda-

(1) Rom. I. 16, 17, 18. — (2) Jon. III. 9.

mentum, nihil absurdius dici potest, quam Contritionem ante certam illam fidem remissionis peccatorum, esse fugam Dei, fremitum contra Deum, viam ad desperationem, et exitium sempiternum; præsertim apud adversarios, qui Contritionem, etiam ut fidem præcedit, a solo Deo esse contendunt. Nam et Kemnitius loco notato dicit, Contritionem esse opus Spiritus sancti in nobis, non autem liberi arbitrii: et Lutherani Saxonici, sive rigidi, in colloquio Altemburgensi, loco antea citato, dicunt Contritionem esse opus bonum, sed Dei, non hominis; hominem enim pati, non agere dum conteritur. At si Contritio ista opus Dei est quo pacto tam mala est, ut sit fuga Dei, fremitus contra Deum, et via ad desperationem, et exitium sempiternum? num Deus in nobis id efficit, ut eum fugiamus, ut contra eum fremamus, ut in desperationem, et exitium sempiternum ruamus? Hæc sane opera non Deo, sed Diabolo actore digna sunt: nisi cum Manichæis etiam Diabolum Deum faciatis.

Deinde Ninivite, teste Jona cap. 3. nonne de remissione peccatorum dubitabant, cum dicerent: *Quis scit si convertatur; et ignoscat Deus?* (2) et tamen terri et compuncti ad prædicationem Jonæ, non fugiebant a Deo, neque adversus eum fremebant, sed eum potius penitentiae operibus placare satagebant, et ea ratione tandem misericordiam impetrarunt. Vera igitur Contritio etiam sine certa fide remissionis peccatorum, non est fuga Dei, neque replet hominem peccatis, neque bonis operibus privat, sed est potius sacrificium Deo potissimum, et antidotus peccatorum, et via ad gratiam, et salutem.

« Compunctio, » inquit S. Ephrem in lib. de judicio extremo cap. 3, « sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit; compunctio Jesum unigenitum facit in nobis habitare. » Et infra: « Grandis, inquit, virtus est lacrymarum, multumque prævalent lacrymæ, quæ secundum Deum sunt. » Et S. Joannes Chrysostomus hom. 5. de Penitentia « Penitentia, inquit, est medicamentum, peccatum extinguens, donum coelitus datum, virtus admirabilis, gratia vim legum superans. » Atque ad eundem modum loquuntur cæteri Patres, quos non est opus hoc loco adducere,

cum eorum testimonia in laudem Penitentia sive Contritionis passim occurrant.

Neque tamen Contritionem sine omni spe veniæ esse posse concedimus, sed solum sine certa illa fide remissionis peccatorum, quam Lutherani requirunt: sequimur enim S. Cyprianum in serm. de lapsis ita loquentem: « Nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen jam veniam vindicantes. » A qua sententia Concilium Tridentinum nequaquam recessit, cum et sess. 6. cap. 9. detestetur inanem fiduciam hæreticorum, qui certa fide credendum esse docent remissa esse peccata: et sess. 14 cap. 4. cum vera Contritione, spem misericordiae consequendæ conjunctam esse debere affirmet.

CAPUT III.

Contritionem sine speciali Dei auxilio haberi non posse.

Alteræ quæstio erat. Utrum Contritio, quam liberam actionem esse jam demonstravimus, ut procedat ex libero arbitrio, ut sine speciali Dei auxilio cor humanum præveniente et adjuvante, possit haberi. Quæ sane controversia hoc tempore nulla esset, si adversarii nostri finem aliquem facerent calumniandi. Fuit quidem olim cum Pelagianis gravissima concertatio, cum illi (Augustino teste in libro de hæresibus, cap. 88. et in epist. 106.) dicerent, gratiam qua liberamur ab impietate, secundum merita nostra dari: Catholici contra, Conversionem ad Penitentiam divina gratia præveniri, atque inspirari contendere. Sed hoc tempore satis cum Lutheranis convenimus, Penitentiam; ac per hoc Contritionem, donum esse Dei, nec posse sine divina inspiratione, solis naturæ viribus obtineri.

Quia tamen Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis cap. 4. de Penitentia pag. 963. scribere ausus est, Concilium Tridentinum stabilire voluisse dogma illud, quod tribuit humanis viribus sine speciali auxilio Dei eam Penitentiam, quæ sit sufficiens dispositio ad remissionem peccatorum: ideo necessario esse duximus, primum afferre testimonia ejusdem Concilii, et recentiorum Theologorum, atque adeo totius Ecclesie,

testimonia Scripturæ et veterum confirmare.

Igitur Tridentinum Concilium sess. 6. cap. 3. hæc habet verba: « Declarat præterea (sancta Synodus) ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse. » Deinde cap. 6: « Disponuntur, inquit, ad ipsam justitiam dum excitati divina gratia, atque adjuvi, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, etc. » Tum cap. 14: « Qui vero, inquit, ab accepta justificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus justificari poterunt, cum excitante Deo per Penitentiam Sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint. » Et infra canon. 3: « Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere aut penitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit. » Denique sess. 14. cap. 4. non modo non habetur, quod Kemnitius fingit, Contritionem ex solis viribus liberi arbitrii concipi posse; sed etiam disertis verbis ipsa etiam Contritio imperfecta, quam Attritionem dicimus, Concilium esse docet donum Dei, et Spiritus sancti impulsus.

Nec solum Concilium Œcumenicum, in cujus definitionibus omnes Catholici acquiescunt, sed etiam celeberrimæ Academiæ in articulis publice editis eam fidem apertissime profitentur. Extant articuli Parisienses adversus Lutheranos editi anno 1342. eorum articulo secundus ita habet. « Eadem fidei constantia est tenendum, homini inesse liberum arbitrium, quo potest bene, vel male agere, et per quod, si etiam in peccato mortali fuerit, Deo adjuvante, ad gratiam resurgere valet. » Extant etiam articuli Lovanienses paulo posterius adversus eosdem Ecclesie hostes promulgati, quorum septimus ita habet. « Certa fide tenendum est, hominem habere liberum arbitrium, quo potest male, et, cum gratia Dei, bene agere, et post mortale peccatum admissum, Deo adjuvante, penitere, et peccatorum remissionem consequi. »

In eandem sententiam scripserunt Theologi scholastici antiquiores; nam de his qui hoc sæculo vixerunt, aut vivunt, nulla dubitatio esse potest. Nec solum S. Thomas in 1. 2. quæst. 109. art. 6. et 7. et S. Bonaventura in 2. libro Sentent. dist. 28. articulo 2. quæst. 1. et dist. 30. quæst. 1. et Gregorius Ariminensis in 2. Sentent. dist. 26.

quæst. 1. et Marsilius in eundem librum quæst. 17. et alii plurimi, eidem sententiæ apertissime subscripserunt. Sed etiam Scotus, quem accusat Kemnitus nominatim, non uno in loco auxilli divini in Pœnitentia concipienda necessitatem agnoscit. Nam in 1. Sentent. dist. 44. quæst. unica scribit, ideo posse quemlibet peccatorem salvari, quia potest eum Deus sua gratia prævenire: et in 4. dist. 14. quæst. 3. negat ab homine solis naturæ viribus posse cognosci, peccatum esse detestandum, ut offensivum Dei, atque aversivum (ut ipse loquitur) ab eo: et in eundem librum dist. 22. art. 2. extremo Pœnitentiam a Deo inspirari fatetur. Quemadmodum autem intelligenda sint loca quædam ejusdem Scoti, quæ cum his pugnant videntur, explicat Vega in opusculo de justificatione quæst. 11.

Jam vero sententiæ hujus Catholicæ veritatem adversus hæreticos Pelagianos ex divinis litteris nullo negotio comprobabimus. Primum Psalmi Davidis pleni sunt illis vocibus: *Converte nos Deus salutaris noster*, Psalm. 84 *Deus virtutum converte nos*. Psalm. 79. *Erravi sicut ovis quæ perit, quære servum tuum*, Psalm. 118. Deinde Hieremias cap. 31: *Converte, inquit, me, Domine, et convertar*. Et paulo infra: *Postquam convertisti me, egi Pœnitentiam* (1), in quem locum sanctus Hieronymus scribens: «Vide, inquit, quantum sit auxilium Dei, et quam fragilis humana conditio, ut hoc ipsum, quod Pœnitentiam agimus, nisi nos Dominus ante converterit, et nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.»

Tum Ezechielis cap. 36 disertis verbis Dominus dicit: *Auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis carneum* (2). Quod certe nihil aliud, quam donum Contritionis, veræque Pœnitentiæ significare potest.

Adhæc Luc. 22. conversus Dominus respexit Petrum, et talem in eo contritionem excitavit, ut continuo amarissime fleverit: in quem locum scribens Ambrosius lib. x. in Lucam: «Quos, inquit, Jesus respicit, plorant delictum. Negavit Petrus, et non flevit, quia non respexerat Dominus; negavit secundo, et non flevit, quia adhuc non respexerat Dominus: negavit tertio, et respexit Jesus, et ille amarissime flevit.»

Denique, ut alia prætermittam, quid aper-

(1) Psalm. LXXXIV, 5; Psalm. LXXIX, 8; Psalm. CXVIII, 476; Hierem. XXXI, 26. — (2) Ezech. XXXVI, 26.

tius illo B. Pauli testimonio, qui in epistola posteriore ad Timotheum cap. 2. monet, cum iniquitate corripiendos esse eos, qui resistunt veritati: «Ne quando det illis Deus Pœnitentiam, ad cognoscendam veritatem, et respiciant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur?» Quem locum adducens Augustinus lib. v. in Julianum cap. 3. «Quantum libet, inquit, præbeant patientiam, nisi ipse dederit, quis agit Pœnitentiam? Et libro de fide ad Petrum cap. 31. ex eodem Pauli testimonio dogma Ecclesiasticum his verbis proponit, sive Augustinus, sive Fulgentius ejus libri auctor fuerit: «Firmissime tene, et nullatenus dibita, neminem hic posse Pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminaverit, et gratuita sua miseratione converterit.»

His accedunt veteris Ecclesiæ apertissimæ definitiones. Nam in primis in Synodo Palestina, in qua ipse etiam Pelagius errores suos anathematizare compulsus est, illud inter cætera declaratum fuisse scribit Augustinus in epist. 406. Pœnitentiam donum esse Dei. Deinde in Concilio Arausicano II. can. 4. iterum explicatum est, per sancti Spiritus infusionem et operationem in nobis fieri, non tantum ut a peccatis purgemur, sed etiam ut purgari velimus.

Idem quoque docuerunt doctissimi Apostolicæ sedis præsules, Innocentius, Celestinus, et Leo, Innocentius in epist. ad Concilium Carthaginiense, ut ad rectam redeamus viam divino adjutorio nos egere confirmat. Celestinus in epist. ad Episcopos Galliarum can. 11. id ipsum probat ex orationibus Ecclesiæ, quibus a Deo petimus, ut infidelibus det fidem, et ut lapsis Pœnitentiæ remedium conferatur; et ex gratiarum actione, quam Deo pro illuminatione infidelium, et lapsorum correctione deferimus. Leo in epist. 91. ad Theodorum Episcopum: «Ipsam, inquit, Pœnitentiam ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne forte det illis Deus Pœnitentiam.» Sed de his satis.

CAPUT IV.

In contritione includi odium, ac detestationem peccati præteriti.

Tertia controversia erat, utrum contritio includat odium ac detestationem peccati præteriti. Lutherus enim initio defectionis suæ a Catholica Ecclesia inter alia multa hæretica paradoxa, hoc etiam exogitavit ac docuit, non esse veram Contritionem, sive Pœnitentiam, odium vitæ præteritæ, sed amorem justitiæ, et novam vitam.

In sermone de Pœnitentia, loquens de Contritione, quæ paratur per discussionem, collectionem, et detestationem peccatorum, quæ quis recogitat annos suos in amaritudine anime suæ, sic ait: «Hæc tristitia facit hypocritam, imo magis peccatorem.» Et quamvis paulo post, dum hoc probare nititur, non videatur damnare peccati detestationem absolute, sed solum eam quæ oritur ex timore servilii; tamen in consequentibus verbis aperte damnat absolute peccati detestationem, cum ita loquitur: «Plus tibi discutendum est confessore, quantum diligas justitiam, quam quantum odias peccatum: multoque majore, imo solo hoc labore tibi cogitandum est, quomodo futuram vitam agas bonam, quam quomodo odias, aut deseras præterita mala. Verissimum est enim proverbium, et omni doctrina de contritionibus hucusque data præstantius: Optima Pœnitentia, nova vita.» Hæc ille, qui, ut videt, solum in eo laborandum jubet, quomodo vitam agas bonam, non quomodo præterita oderis mala. Idem etiam Lutherus in epist. ad Joannem Staupitium Vicarium ordinis S. Augustini, quæ extat in primo tomo operum ejus, non obscure scripsit, nomen Pœnitentiæ non significare odium, vel dolorem de vita præterita, sed amorem, dilectionemque justitiæ; neque enim aliquid habere amarum vel acerbum, sed omnia grata, et dulcissima. Denique circa primam conclusionem resolutionum suarum: «Non ergo, inquit Lutherus, in usu Scripturæ sacræ Pœnitentia dolor dicitur, sed mutatio mentis, et consilii.» Hæc ille.

Sed ab hoc Lutheri paradoxo, jam omnes Lutherani recessive videntur: ac, ut alios omittam, Martinus Kemnitus in 2. part. Exam. pag. 954. sic loquitur: «Hinc sequitur dolor conscientie graviter dolentis se peccasse, et peccatis offendisse Deum: incipit igitur peccatam odisse, et detestari etc.» Sic etiam Joannes Calvinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 2. «Egredimur, inquit, sedulo et acriter instandum esse fateor, ut quisque amare defendendo sua peccata, se ad eorum displicentiam, et odium magis acuat.» Ipse etiam Lutherus, cum in articulis Smalchaldicis, tum alibi, ut capite superiore citavimus, dolorem de peccatis præteritis concipiendum esse confirmat.

Hæc igitur veritas, quam adversarii vel invitè coguntur agnoscere, ex divinis litteris, ex veterum testimonio, et ex ipsa naturalis judicii ratione breviter confirmanda est.

Primum igitur in Scripturis, tum per se, tum per Apostolos, et Prophetas, Deus peccata frequentissime in memoriam peccatoribus revocabat, cujus nulla alia ratio reddi potest, nisi ut ipsi quoque ea recogitarent, et detestarentur. Gen. iii. dixit Deus mulieri: *Quare hoc fecisti?* Genes. iv. dixit idem Dominus Cain: *Quid fecisti?* Judic. ii. Deus per Angelum populum increpat: *Nonistis audire vocem meam: quare hoc fecistis?* Isai. LVIII. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, annuncia populo meo scelera eorum, et domus. Jacob peccata eorum.* Hierem. vii. *Et misi ad vos omnes servos meos Prophetas per diem, consurgens diluculo, et mittens, et non audierunt me.* Et cap. 8. explicans quid sit, de quo queritur Deus: *Nullus est, inquit, qui agat Pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? ubi perspicue vides, Pœnitentiam referri ad peccata præterita detestanda.* Ezech. xvi. *Notas fac Hierusalem abominaciones suas.* Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et fletu, et planctu, et scindite corda vestra* (1). Sane fletus, et planctus, et ipsa scissio cordis, non ad vitam novam, sed ad peccata vetera pertinent. Denique Prophetæ omnes in hoc maxime laborabant, ut cohortationibus suis ad peccata agnoscenda, ac detestanda populum provocarent. Nec minus in Testamento novo Christus ipse assidue peccata Scribarum, et Phariseorum arguebat, ac præsertim Math.

(1) Gen. III, 13; Gen. IV, 10; Jud. II, 2; Isai. LVIII, 4; Hier. VII, 25; Hier. VIII, 5; Ezech. XVI, 2; Joel. II, 12, 13.

23. ut etiam Petrus Act. 2. et 3. Stephanus Act. 7. Paulus Act. 13. revocant in memoriam Judaeis, peccata ipsorum, atque illud maxime, quod Christum interfecerint.

Deinde idem ostendunt Scripturarum exempla. Nam Job de seipso dicit cap. XXXIX. *Unum verbum locutus sum, quod utinam non dixissem.* Et cap. XLI. *Inspicietur locutus sum.* Et paulo post : *Idecirco me reprehendo, et ago Penitentiam in favilla, et cinere* (1). Videmus certe exemplo Job, ad praeterita mala Penitentiam pertinere. David Psal. I. *Iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.* Ezechias apud Isaiam cap. XXXVIII : *Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animae meae* (2). Quare cum Lutherus in sermone suo de Penitentia reprehendit eos, qui recogitant omnes annos suos in amaritudine animae suae, Ezechiam reprehendit : ejus enim sunt verba illa : *Mulier illa peccatrix, Luc. 7. lacrymis rigans pedes Domini, non vitam novam, sed vetera peccata deflebat.* Sanctus etiam Petrus Lucæ 22. *flevit amare, non ob aliud certe, nisi quia Dominum suum negando, grave scelus admiserat.*

Aecedant nunc testimonia aliqua Patrum. Cyprianus in sermone de lapsis, non procul a fine : *« Vos vero, fratres, inquit, quorum timor in Deum pronus est, et in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est, poenitentes ac dolentes, peccata vestra perspicite, gravissimum conscientiae crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite etc. »* Gregorius Nazianzenus orat. in sancta lumina, scribit, se poenitentes recipere, si lacrymis confectos videat. Ambrosius lib. II. de Penitentia cap. 10. *« Dum dolemus, inquit, admissa, admittenda excludimus ; et sit quaedam de condemnatione culpae, disciplina innocentiae. »* Chrysostomus in I. lib. de compunctione cordis, prope extremo : *« Quid corporis, inquit, viribus opus est, cum cor contereere debeamus, hoc solum est, quod a nobis exposcitur, ut semper recordemur mala nostra, et ad animum revocemus, et conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, ut per haec supplicemus Domino, et gehennam ponamus in conspectibus etc. »* Hieronymus in commentar. ad cap. 31. Hieremie, explicans illud : *Postquam cognovi, percussi femur meum :* *« Dolentis, inquit,*

et plangentis, et super errore pristino plorantis indicium est, ut femur manu percussat. » Et infra : *« Quod tempus, inquit, non est confusionis nostrae, si recordemur antiqua peccata, et omnium quae male egimus, capiamus, memoriam ? »* Augustinus in Enchiridion cap. 63. *« In actione, inquit, Penitentiae non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris : cor enim contritum, et humiliatum Deus non spernit. »* Item serm. 7. de tempore : *« Penitentiam, inquit, certam non facit, nisi odium peccati, et amor Dei, quando sic poenites, ut tibi amarum sapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita ; et quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente : jam tunc bene ingemiscis apud Deum, et dicis : Tibi soli peceavi etc. »*

Denique huc pertinet definitio illa communis : *« Penitentia est, perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare, »* ex Gregorio hom. 34. in Evangelia : qui etiam 3. par. Pastoral. cap. 31. ita de hac re locutus est : *« Admonendi sunt, qui admissa deferunt, neque tamen plangunt, ne jam relaxatas aestiment culpas, quas et si agendo non multipliciant, nullis tamen sletibus mundant. »*

Quod si etiam rationis iudicium consulatur, dubium esse non poterit, quin Penitentia sive Contritio, includat odium culpae praeteritae. Nam et naturalis est illa Synderesis, quae male facta in corde flagellat, etiamsi exterius non modo non puniantur, sed ne cognoscantur quidem : et apud Ethnicos dicuntur furis agitari, qui gravibus se sceleribus inquinaverunt.

Adhaec, non videtur intelligi posse, quo pacto quis peccata deserat, et ad vitam meliorem se transferat, nisi peccata, et vita pristina, atque adeo ipse sibi displicere incipiat : cur enim deserit, quod hactenus placuit, nisi quia placere jam desuit ? Nemo, inquit, Augustinus hom. 27. in lib. 50. homiliarum, eligit vitam novam nisi quem veteris poenitet.

CAPUT V.

Solvuntur objectiones.

Neque Lutheri argumenta ullius sunt, ponderis. Objiciebat ille in primis nomen Graecum Penitentiae *μετάνοια*, quod Lactantii testimonio Recipiscenciam significat.

Sed vanum est, etymologiam potius nominis, quam usum ejus considerare. Nam idem Lactantius lib. 6. divinarum institutionum cap. 24. ubi nomen illud *μετάνοια* Resipiscenciam significare dicit, addit, eos vere resipiscere, quos errati poenitet, et qui se ipsi castigant dementia. Et Tertullianus, qui lib. 2. in Marcionem scriptum reliquit, nomen Graecum Penitentiae non a delicti confessione, sed a mentis demutatione dictum esse ; in lib. de penitentia fusissime docet, veram Penitentiam exigere odium, ac detestationem vitae praeteritae, confessionem, peccatorum, opera laboriosa, et alia id genus nulla. Et Ausonius, ut in I. lib. citavimus, Melanoram esse docuit Deam, quae facti, non factique poenas exigit. Denique Aristoteles lib. 3. de moribus cap. 1. aperitissime docet, Penitentiam ad praeteritum factum referri : nam cum vellet ostendere, non esse involuntarium, quidquid fit per ignorantiam ; eo argumento usus est, quia non semper homines poenitet facti, neque dolent cum resciscunt quid fecerint.

Secundo, Lutherus objicit Proverbum illud : *« Optima Penitentia, nova vita. »* Et valde miratur, quid in mentem venerit Leonii Pontifici, ut proverbium illud damnare voluerit, cum proverbium consensu omnium verissima esse soleant.

At non damnavit summus Pontifex proverbium, sed pravam Lutheri expositionem. Neque enim proverbio illo significare voluit homines, ad Penitentiam nihil aliud exigi praeter vitam novitatem : sed, vitae novitatem esse certissimum verae Penitentiae argumentum. Qui enim sic peccata desunt, ut mox ad eadem revertantur, aut etiam numquam deserant ; nihil omnino proficiunt : id quod pulchre docuit Spiritus sanctus per Ecclesiasticum cap. 34 : *« Qui Baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, quid proficit*

lavatio illius ? sic homo qui jejunit in peccatis suis, et iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se ? Et S. Gregorius hom. 34. in Evangelia : *« Qui sic, inquit, alia peccata deplorat, ut tamen alia committat : Penitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat. »* Et in lib. de cura pastoralis par. 3. cap. 31. dicit, eos flendo inaniter se lavare, qui culpas post lacrymas repetunt : et in epist. ad Theotistam patritiam lib. 9. epistol. 39. copiose refellit errorem quorundam, qui dicebant, de quolibet peccato Penitentiam triennio agendam, ac post in voluptatibus vivendum. Denique proverbium illud rectissime Ambrosius, seu quicumque est auctor eorum commentariorum, exponit, in cap. 2. posterioris ad Corinth. ubi sic loquitur : *« Haec vera Penitentia est jam cessare a peccato : sic enim probat dolere se sibi, si de caetero desinat. »*

Tertio, objiciebat verba illa B. Pauli : *In Christo enim Jesu, neque circumcisio, neque praepitium aliquid valet, sed nova creatura.* Gal. 6 (1).

At B. Paulus non opponit novae creaturae Penitentiam, quae est via ad novam creaturam, sicut nec Baptismum, qui est instrumentum, quo efficitur nova creatura ; sed circumcisioem, quae post Christi adventum nullam vim habet ad justificandum, ut nepraepitium, itaque nunquam Paulus diceret. Neque Penitentia, neque Baptismus aliquid valent, sed nova creatura : neque enim Paulus cum Petro committendus est, qui Actor. II. concionabatur : *Penitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.* Et Act. VIII. ad Simonem Magum : *Penitentiam age ab hac nequitia tua* (2). Multo etiam minus B. Paulus Joanni Baptistae, et Christo ipsi repugnaret, qui praedicationem ab illis verbis exorsi sunt : *Penitentiam agite.*

Adde, quod Apostolus in epist. ad Galatas, non videtur loqui de justificatione a peccato, sed de operibus justificatorum : est enim sensus verborum ejus : *his qui sunt in Christo jam per Baptismum renati, et justificati, nova vita necessaria est, sive (ut ibidem ipse loquitur) Fides, quae per dilectionem operatur, ut nimirum juste, sobrie, et pie vivant in hoc saeculo : neque periculum ullum imminet si praepitium gerant, neque utilitatem ullam afferre poterit circumcisio.* Quocirca locus iste nihil facit pro errore-

(1) Job XXXIX, 35; Job. XLII, 3, 6. — (2) Psal. 4, 5; Isai. XXXVIII, 15.

(1) Gal. VI, 15. — (2) Act. II, 38; Act. VIII, 22.

Lutheri; neque ad Pœnitentiam pertinet, quæ justificandorum est, non justificatorum.

Quarto, posset objici pro Lutero locus ille Apostoli II Corinth. VII. 10: *Quæ secundum Deum tristitia est, Pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Hic enim videtur Paulus ita tristitiam a Pœnitentia separare, ut Pœnitentia tristitiam non includat, licet ab ea oriatur. Quod etiam confirmant verba sequentia, ubi Paulus explicans quid sit Pœnitentia, quam tristitia illa peperit; nihil aliud ponit, nisi opera quædam bona, quæ nova vita dici possunt: « Ecce, inquit, hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. »

Sed non est usque adeo difficilis responsio Nam per tristitiam non intelligi ab Apostolo dolorem de peccatis, qui pars Pœnitentiæ est, sed merorem quemdam ex objurgatione natum, qui ad Pœnitentiam, id est, ad peccati detestationem inducit, ostendimus in lib. superiore cap. 19. neque in illis verbis: *Ecce enim hoc ipsam contristari vos etc.* explicat Paulus quid sit Pœnitentia, sed effectus potius, ac fructus Pœnitentiæ. Adde etiam, quod si B. Paulus eo loco Pœnitentiam ipsam explicaret, nihilinde pro Lutheri errore colligi posset, siquidem inter alios actus numerantur etiam indignatio, et vindicta, quæ non nisi ad præteritum peccatum commode possunt referri.

Quinto posset objici, quod stultum esse videatur, nolle id esse factum, quod non potest non esse factum. Qui autem de peccato præterito dolent, quid aliud cupiunt ac volunt, quam se non peccasse? ut vero non peccaverit qui jam peccavit, nullo modo fieri potest. Satis igitur videtur esse, cogitare de bona vita instituenda, quam anxium esse de mala transacta.

Ad hoc respondemus, stultum plane videri, absoluta voluntate id optare, quod nulla ratione fieri potest. Proinde qui de peccato dolent, non dicunt (si sani sunt): Nolo me peccasse, sed cum conditione: Si fieri posset, nollem peccasse; et quia fieri potuit aliquando, et mea culpa non est factum ut non peccarem, ideo juste doleo, meque ipse accuso ac reprehendo, quod peccaverim.

Neque enim probandum est quod Adria-

nus qu. 1. de Pœnitentia, docet, ne conditionalem quidem voluntatem haberi posse impossibilem. Nam si desiderium haberi potest, ut ipse fatetur, rei amissa, cur non etiam voluntas conditionalis, ut (si fieri posset) res illa non esset amissa? siquidem desiderium illud naturaliter hanc voluntatem conditionalem parit. Certe qui mortuum deflent amicum, non ideo lugent, quia diligunt amicum: sed quia nolent periisse quem diligunt. Et David cum diceret: *Absalon, fili mi, quis mihi tribuat, ut ergo moriar pro te?* II Regum XVIII. 33. quid aliud significabat, quam optare se, si fieri posset, filii mortem propria morte redimere? Et Apostolus Paulus cum diceret: *Nolumus excoliari, sed superbi vestiri.* II Corinth. V. 4. non id volebat, absolute non mori, cum in eodem loco subjungat: *Bonam voluntatem habemus, peregrinari a corpore, et præsentem esse ad Domini, et Philip. I. 23. Desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo:* sed volebat, si fieri posset, non incidisse hominem in hanc moriendi necessitatem. Christus quoque satis aperte volebat, si fieri posset, ut calix transiret, tametsi non ignorabat, id jam esse a Patre statutum ac definitum ut liberet illum. Denique ipse etiam Aristoteles in III. lib. de moribus cap. 2. negat impossibilem esse electionem, sed voluntatem tamen esse concedit nimium conditionalem: nemo enim eligit semper vivere, cum id fieri nequeat, sed vellet tamen unusquisque, si posset, nunquam mori.

CAPUT VI.

In Contritione includi propositum recte vivendi.

Quarta sequitur questio: Includat ne contritio propositum recte vivendi, an solam peccati detestationem. Et quidem Hæretici hujus temporis vario de questione ista loquuntur. Qui enim contritionem fide posteriori faciunt, ut Lutherus in illis omnibus locis, quos capite superiore citavimus, et Calvinus lib. III. Institut. cap. 3. II facile admittunt, propositum bene vivendi ad con-

tritionem maxime pertinere. Qui autem contritionem fide priorem esse volunt, et Pœnitentiam dividunt in contritionem et fidem, in contritionem solis terroribus conscientie, et peccati detestatione ex terroribus illis concepta definiunt; propositum autem recte vivendi, fructum fidei, non contritionis partem esse docent. Atque in hac sententia Lutherianorum pars maxima versari mihi videtur: loca allata sunt, tum in 1. cap. hujus libri, tum cap. 18. libri superioris.

Porro, Catholici Scriptores in eo quidem consentiunt, ut ad veram contritionem, et peccati detestatio, et vitæ melioris propositum requiratur: sed in eo non conveniunt, utrum hoc propositum expresse, et formaliter necessarium sit, an sufficiat virtuale, atque implicitum. Neque enim dubitari potest, quin is, qui serio peccata sua odit, ac detestatur, et ob ea perpetrata dolet, cupiat simul, ac velit saltem implicite, et virtualiter, ut sic loquamur, deinceps in melius vitam mutare.

Et quidem veteres Theologi, ut Petrus Lombardus lib. IV. dist. 14. et 15. Alexander Alensis in summa Theologica par. 3. quæst. 69. m. 9. art. 2. S. Thomas in 4. sent. distinct. 17. quæst. 2. art. 1. et 3. part. quæst. 86. art. 2. et lib. III. contra Gentes cap. 158. et lib. IV. cap. 72. Scotus, Durandus, Albertus, et alii in 4. sent. dist. 14. vel 17. simpliciter docent de ratione contritionis esse, cum detestationem peccati, tum propositum bene vivendi, et quamvis non distinguant inter formale, et virtuale propositum, tamen satis aperte indicant de formali esse locutos. Id quod apertius postea docuerunt Adrianus Pontifex VI. in quinto quodlibeto art. 3; Thomas Cajetanus in additionibus ad 3. partem S. Thomæ quæst. 1. art. 1; Dominicus a Soto in 4. sent. dist. 17. quæst. 2. art. 1; et Melchior Canus in relectione de Pœnitentia par. 1.

Non defuerunt tamen pauci quidam, qui contra disputaverint, ac virtuali propositulo, quod in peccatorum detestatione includitur, contenti; formale propositum necessarium esse, et in ratione contritionis includi negaverint. In his fuerunt Joannes Major, et Jacobus Almaynus in 4. sentent. dist. 14. quæst. 1. et qui eos sequutus est, Andreas Vega lib. 13. in Concilium Tridentinum cap. 21.

Sed nobis communis, ac trita a veteribus

via semper visa est tutior et commodior. Probatur igitur, ad contritionem requiri explicitum, ac formale propositum vite melioris. Primo, ex divinis literis. Amos V: *Odite malum, et diligite bonum, et constituite porta iudicium, si forte miseretur Dominus in Deum exercituum.* Isaia. I: *Lavamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum, quiescite agere perverse, discite bene facere.* Et mox: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur.* Hic vides promissionem remissionis peccatorum post bona opera, saltem desiderio et proposito inchoata. Rursus Ezech. XVIII: *Si autem impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, et custodierit omnia præcepta mea, et fecerit iudicium, et justitiam; vita vivet, et non morietur, omnium iniquitatum ejus non recordabor.* Hoc loco verba illa: *Et custodierit omnia præcepta etc.* ac votum, et propositum custodiendi mandata, referenda esse videntur, non ad ipsam mandatorum observationem: neque enim uno die, aut una hora, servari possunt omnia mandata. Neque tamen expectanda est remissio peccatorum ad longum tempus, cum idem Propheta cap. 33. dicat: *Quæcumque die peccator conversus fuerit (1), indulgentiam habiturum.*

Ad hunc locum respondere conatur Vega loco citato, ac tria dicit. Primum, objicit verba illa ejusdem capituli: *Convertimini, et agite Pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas.* Ubi nulla fit mentio propositi servanda legis, et tamen promittitur remissio peccatorum. Sed hic locus nobis apertissime favet. Nam cum dixisset Propheta: *Convertimini, et agite Pœnitentiam,* continuo explicuit quid sit converti, et agere Pœnitentiam, dicens: *Projicite a vobis omnes pravariationes vestras, in quibus pravariati estis, et facite vobis cor novum, et spiritum novum.* Ubi vides quam distincte duo illa ponantur, quæ nos ad veram Pœnitentiam, sive contritionem requiri diximus.

Secundo Vega addit, illa verba: *Et custodierit omnia præcepta etc.* a Propheta adjecta fuisse, ut intelligeremus, præter Pœnitentiam de admissis, necessarium esse, non adjicere alia nova peccata, juxta illud Gregorii hom. 34. in Evangel.: *Quid prodest, si peccata quis luxuriæ defleat, et tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelet? quid prodest*

(1) Amos. V. 15; Isai. I. 46; Ezech. XVIII, 21, 22; Ezech. XXVIII, 12.

si iræ culpas jam luceat, et tamen adhuc invidiæ facibus tabescat? Sed hæc responsio excluditur per universalem particulam, quam Ezechiel ponit, cum ait: *Si impius egerit Penitentiam ab omnibus peccatis suis*. Qui enim agit Penitentiam ab omnibus peccatis, frustra admonetur, ne dum unum luget, aliud committat: neque enim fieri potest, ut quis eo tempore avaritiæ astibus anhelet, aut invidiæ facibus tabescat, quo non solum luxurie, atque iræ, sed omnium vitiorum culpas luget.

Tertio idem Vega respondet, illa verba: *Et custodierit omnia præcepta etc.* posita esse contra illorum errorem, qui post Penitentiam peractam, licitum esse putant, ad sordes pristinas reverti: ut Ezechiel nihil aliud voluerit, quam post justificationem per Penitentiam adeptam, in iustitia permanendum esse. Sed repugnat huic expositioni, quod Propheta satis aperte demonstrat, duo illa, Penitentiam videlicet a peccatis, et mandatorum observationem, in voto scilicet et proposito, viam quamdam esse ad justificationem; et proinde priora esse debere ipsa remissione peccatorum. Sic enim ait: *Si impius egerit Penitentiam ab omnibus peccatis suis, et custodierit omnia præcepta etc. vita vivet, et non morietur; omnium iniquitatum ejus non recordabor*. Ex quo etiam refellitur error eorum Lutheranorum, qui novæ obedientiæ propositum, post justificationem constituunt.

Ad hæc, illa omnes Scripturæ, quæ Penitentiam per conversionem describant, qualis est illa in primis, Joel II: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et fletu, et planctu* (1), sententiam nostram aperte confirmant: siquidem conversio ad Deum, idem est, ac voluntas placendi Deo per observationem mandatorum; sicut aversio a Deo voluntas est prævaricandi. Quemadmodum igitur sine conversione contritio esse non potest, ita nec sine proposito placendi Deo per mandatorum observationem.

Huc etiam facit, quod Apostolus ait ad Ephes. IV: *Deponite vos veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris; renovamini autem spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem*. Et quod S. Gregorius scripsit hom. 34. in Evang. veram Penitentiam esse, admissa peccata plangere, et plangenda non committere: quam definitio-

(1) Joel II, 12.

nem Theologi omnes magno consensu ceperunt.

Huc pertinent quoque exempla rerum humanarum: nam et domini a servis, et parentes a filiis, quos post offensionem in gratiam recipiunt, non magis peccati confessionem, quam propositum vitæ melioris exquirunt.

Sed quod me maxime ad hanc sententiam amplectendam ac defendendam movet, est sacrosancta Florentinæ ac Tridentinæ Synodi auctoritas. In Concilio Florentino, in instructione Armenorum; et in Concilio Tridentino sess. 14. cap. 4. ita contritio explicatur, ut sit « Dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. » Neque vero responderi potest, Concilia ista loqui de proposito implicito. Nam cum propositum implicitum a peccati detestatione nullo modo separari possit, sine causa Concilia addidissent illa verba: « Cum proposito non peccandi de cætero. » Quorsum enim ista expressio, si propositum non expresse requiritur? Si Concilia ita posuissent, Contritio est detestatio peccati commissi cum proposito implicito non peccandi de cætero, nemo esset qui non judicaret supervacaneam partem illam posteriorem definitionis, cum, detestatio peccati sine proposito illo implicito nunquam reperitur. Igitur aut verba illa de formali proposito intelligenda sunt, aut certe, quod absurdissimum est, supervacanea sunt. Quid, quod in eodem cap. 4. Concilium Tridentinum paulo post adjungit, propositum novæ vitæ principaliter in contritione contineri, cum sic ait: « Declarat igitur sancta Synodus, Contritionem non solum cessationem a peccatis, et vitæ novæ propositum, sed etiam veteris odium continere? »

Denique sicut peccati detestatio, propositum non peccandi implicitum et virtuale includit; sic etiam contra propositum non peccandi, detestationem peccati implicitam et virtuale includit. Quare si detestatio peccati commissi sine proposito formali non peccandi de cætero, ad justificationem aliquando sufficit, sufficere etiam aliquando propositum non peccandi de cætero, sine formali detestatione peccati commissi: nulla enim ratio reddi potest, cur hæc paria non sint. Atqui ipse etiam Vega, loco citato, recte negat, sine detestatione formali peccati commissi per solum propositum non

peccandi de cætero, per solum detestationem peccati commissi, impium posse justificari. Sed respondendum est argumentis, quæ contra objiciuntur a Vega.

CAPUT VII.

Solvuntur objectiones.

Prima obiectio continet exempla multorum qui testimonio Scripturæ et Patrum, justificationem adepti esse videntur sine formali proposito vitæ melioris. Nam II Reg. XII. David mox justificatus est, ut corde et ore dixit: *Peccavi Domino* (1). De qua re loquens Augustinus homil. 41: « Tres, inquit, syllabæ sunt, » Peccavi, « sed de his tribus syllabis flamma sacrificii coram Domino ascendit in cælum, » et Chrysostomus homil. 9. de Penitentia: « Dic, » peccavi, et solvisti peccatum. » De Manasse II Paralip. xxxiii, nihil aliud legitimus, nisi eum Penitentiam egisse, et orasse Dominum. De Ninivitis, Jonæ III, habemus conversionem a peccatis, jejunium, saccum, et orationem: propositi melioris vitæ nulla mentio. Idem dici potest de filio prodigo, Luc. xv. et publicano, Luc. xxviii.

Respondeo, ex allatis exemplis non potest recte colligi, Davidem, Manassem, et cæteros, sine formali proposito vitæ melioris justificatos esse. Nam etiamsi David non dixerit nisi « Peccavi », tamen credendum est, eo modo verbum illud ab eo pronuntiatum, quo pronuntiare oportebat, ut tam subita sequeretur justificatio. Neque enim quicumque dicit, « Peccavi », justificatur: cum sciamus Judam dixisse Matth. xxvii: *Peccavi tradens sanguinem justum* (2), et tamen justificatum minime fuisse. David igitur perfecta conversione a Deo intus mutatus est, et dolor de peccato, et propositum non peccandi, sine dubio habuit, quod et coram Nathan uno verbo, et multis verbis in Psalmis suis postmodum expressit. Porro de Manasse cum Scriptura dicat eum egisse Penitentiam valde, quis prohibet, nomine Penitentiam non solum dolorem de peccato, sed etiam propositum vitæ melioris, et opera Penitentia eo loco accipere? Conversionem quoque Ninivitarum a Jona expressam, non video cur ad solum peccati detestationem restrin-

gere cogamur, cum etiam opera Penitentia in eis legamus, quæ sine proposito bene vivendi effici non poterant. Denique publicanus, et filius prodigus, qua fronte veniam peccatorum postulasent, nisi decrevisset non amplius eum offendere, a quo veniam postulabant? Ac ut intelligas, non posse ex solis verbis iudicium fieri de animo penitentis, expende quid Apostolus dixerit, cum a Christo vocatus, et ea vocatione conversus, et justificatus fuit: nam neque peccasse se dixit, neque peccata detestari, sed solum: *Domine, quid me vis facere?* Act. ix. 6. Quem admodum igitur non licet argumentari, Paulum non habuisse de peccatis suis dolorem, etiamsi verbis nihil aliud expresserit, nisi propositum Domino serviendi, sic etiam non oporteret colligere Davidem, Manassem, et cæteros in exemplum adductos, non habuisse propositum recte vivendi, etiamsi verbis nihil aliud expressissent, nisi dolorem atque odium peccatorum.

Secunda obiectio: « Contritio seu Penitentia, supposita fide et spe, per legem et gratiam Dei, sufficit Christiano ad veniam obtinendam. At contritio non includit proprie, nisi actum, quo volumus Deum offendisse: igitur sine proposito formali vitandi peccata per solum peccati præteriti detestationem justificari possumus. » Assumptionem probat duobus argumentis. Primo, quia nomen Penitentia, tum græcum tum latinum, ad præteritum, non ad futurum respicit. Secundo, quia propositum vitandi peccata, proprie actus est charitatis, sive obedientiæ, non Penitentia.

Respondeo: assumptio argumenti falsa est. Nam Concilia, Florentinum et Tridentinum supra citata apertissime ponunt in definitione contritionis, propositum non peccandi de cætero; et idem docent ex B. Gregorio Theologo omnes, qui Penitentiam definiunt: « Admissa peccata plangere, et plangenda non admittere. » Et sanctus Thomas, quem in hac parte sequimur, in 3. par. Summæ quest. 87. art. 1: « Pertinet, inquit, ad rationem veræ Penitentia, quod non solum homo debeat de peccato præterito, sed etiam proponat cavere de futuro », et idem confirmat in responsione ad primum, et alibi multis in locis.

Quod autem contra objicitur de nomine Penitentia, vanum est: nam, ut sæpe dixi-

(1) II Reg. XII, 13. — (2) Matth. XXVII, 4. TOM. IV.